

Ayahuasca: Širitev prakse na pragu tisočletja

Karmen Gosenica

Povzetek

Pričujoči članek na kratko predstavi halucinogen napitek iz rastlin, imenovan ayahuasca. Osredotoča se na vidik globalizacije in širitve uporabe. Napitek se je tradicionalno uporabljal za zdravilne, religijske in iniciacijske obrede, predvsem na območju Amazonskega deževnega gozda v Južni Ameriki. Preko religijskih institucij, popotnikov in navdušencev se je razširil predvsem v Evropo in Severno Ameriko. Uporaba se je povečala, prav tako je širitev izven tradicionalnih skupnosti povzročila določene spremembe v samem obredu.

Summary

This article is meant as a short introduction of ayahuasca, a hallucinogenic drink made out of plants, which was traditionally used for healing, religious and initiation rites, mainly in the area of the Amazonian tropical rain forest in South America. Today, ayahuasca is spreading mostly through religious institutions and travellers. Article addresses the globalization and the changes in the use of ayahuasca, which happened because of it.

Pričujoči članek temelji na etnografskem delu, ki sem ga opravila leta 2012, v okviru pisanja svoje diplomske naloge z naslovom: Antropološki pogledi na zdravljenje z ayahuasco: Na meji med fizičnim in spiritualnim.

V diplomskem delu o uporabi ayahuasce sem se osredotočila na več aspektov. Najbolj me je zanimalo zdravljenje z ayahuasco. V okviru raziskave sem poskušala interpretirati in poiskati vzporednice med biomedicinskim diskurzom in pogledom mojih sogovornikov. V pričujočem članku pa se bom osredotočila na globalizacijo te prakse. Izpraševala bom včasih skorajda striktno tradicionalno razumevanje in raziskovanje uporabe, prav tako pa bom poskušala argumentirati sodobno uporabo kot logično posledico dogajanja v družbi. Predstavila bom najpomembnejša dejstva o uporabi ayahuasce v modernem svetu ter nekaj osnovnih informacij o njej. Večkrat se znajdem v diskurzu o tem, kaj sploh je ta napitek, ki so ga poimenovali tudi »vino duše«¹ (Tupper 2002: 501), kar se nanaša na »osvoboditev duše« (Evans, Hofmann, Rättsch in Schultes 2001: 124), in pa ali to dejansko tudi je.

Ayahuasca je napitek iz rastlin, ki so go tradicionalno uporabljali za zdravilne, religijske in iniciacijske obrede, na področju Amazonskega deževnega gozda. Razširjen je bil predvsem na območju današnjega Peruja in Brazilije. Zelo elementarno ayahuasco sestavljata dve temeljni rastlini. Prva je Banisteriopsis caapi, po kateri se napitek tudi imenuje in je lokalno znana kot morton ali ayahuasca. Druga rastlina je Psychotria viridis, imenovana tudi chacruna, zaradi katere je okrog napitka toliko kontroverznosti, saj vsebuje halucinogeno substanco, imenovano DMT,² ki je od leta 1971 nadzorovana s strani konvencije

¹ Predvidevam, da so poskušali poiskati vzporednice z »domaćimi« rastlinami, glavna rastlina je ena od vrst plezalk, podobnosti z vinsko trto.

² DMT, ki ga vsebuje Psychotria viridis, sam po sebi ni aktiven. Učinke povzroči šele v kombinaciji z Banisteriopsis caapi. Rastlina, po kateri se imenuje napitek, s katero je povezana mitologija, videnja, sama po sebi ni psihoaktivna, ampak le omogoča delovanje DMT-

Organizacije združenih narodov o psihedeličnih substancah (Labate 2011a: 298, Labate in Tupper 2012: 19 in Konvencija Združenih narodov o psihedeličnih substancah 1971: 29). Ministrstvo za zdravje Republike Slovenije DMT uvršča med psihotropne snovi, kamor so uvrščeni tudi kanabis, stimulant in halucinogene snovi. Psihotropne snovi skupaj z mamili uvršča pod prepovedane droge, »katerih proizvodnja, promet in posest so z zakonom prepovedani, razen izjemoma v določenih primerih (strogo nadzorovana uporaba v medicinske, veterinarske, raziskovalne in učne namene)« (Ministrstvo za zdravje: Prepovedane droge 2015).

Naj na tem mestu omenim, da napitek ne vsebuje samo teh dveh rastlin, ampak tudi druge, čeprav so imeli botaniki probleme že pri prepoznavanju osnovnih komponent. Staroselci so imeli več imen za isti napitek in za različne rastline ayahuasce, čeprav gre botanično za iste vrste. Razlikovali so tudi med listi, skorjo in korenino, ki imajo različna imena in delovanje na posameznika. V to je zajet dnevni in letni čas, prav tako so se ravnali po Luni in Soncu (glej Evans, Hofmann, Rättsch in Schultes 2001: 31 – 59). Tako nam že botanična razhajanja govorijo o tem, da je razumevanje in uporaba ayahuasce izjemno kompleksna tema. Zatakne se že pri poimenovanju rastlin in nič drugače ni s halucinogenih napitkom.

Halucinogene snovi³ se ne uporabljajo za prehranjevanje in imajo vidne vplive na telo. Pogosto so uvrščene med narkotike, kar pomeni, da stimulirajo, vendar lahko v določeni fazi povzročijo depresivno stanje centralnega živčnega sistema. Tipična narkotika sta kokain in heroin, vendar v nasprotju z njima, za halucinogene ni znano, da bi vodili k zasvojenosti ali povzročali narkotične efekte. Vseeno se jih pogosto poimenuje kot psihodelike, deliriante, psihotike, shizogene in ostala poimenovanja, ki imajo tudi zaradi prisotne zlorabe⁴ pogosto negativno konotacijo (glej Evans, Hofmann, Rättsch in Schultes: 10-14 in Tupper 2002: 500). Sama uporabljam skovanko enteogeni, s katero so raziskovalci poskusili nadomestiti najbolj popularen izraz psihodeliki. Enteogeni so psihoaktivne substance (ayahuasca, peyotl, iboga, različne gobe, datura, marihuana in ostali), ki se »uprabljajo izključno v religiozne in terapevtske namene, uživajo jih posvečenci, v strogo določenih odmerkih, v času obreda. Antropologija šamanizma je termin uporabljala v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja ter s tem razmejila kulturni in farmacevtski koncept« (Terčelj 2006: 110). Katere rastline ali kemične substance lahko imenujemo za enteogene, je odvisno od konteksta, saj so različne kulture v različnih obdobjih spoštovale in uporabljale vrsto opojnih substanc, ter jih imele za darove bogov« (Tupper 2002: 500). Azteki so poznali halucinogeno gobo teonanacat, kar v prevodu pomeni meso bogov (Rudgley 1993: 73). S kratko obrazložitvijo želim izprašati klasično razumevanje enteogenov, pri kateri največkrat idealiziramo tradicionalno uporabo, na drugi strani pa pozabljamo na »moderno« ali pa jo klasificiramo kot zlorabo.

Ayahuasca in religijske skupine

Redke raziskave ayahuasce v Sloveniji se največkrat osredotočajo na mitologijo, zdravilne in iniciacijske obrede, ter uporabo napitka v staroselskih skupnostih na območju Amazonskega deževnega gozda (glej

ja iz Psychotrie viridis. Slednja povzroča psihoaktivne učinke, gledano z vidika biomedicine ali farmacije. DMT se pri peroralni uporabi razgradi in ni aktiven. Ta podatek je zanimiv s stališča zakonodaje in samih izkušenj uporabnikov, s tako imenovanim duhom rastline.

³ Halucinogeni imajo lahko rastlinski, živalski in seveda sintetičen izvor. Med zadnjimi je najbolj znan LSD. Obstajajo tudi analogi ayahuasce in sintetično pridobljen DMT, a tega najpogosteje ne moremo razumeti kot kontrolirano in resno uporabo.

⁴ V skupinah, »ki so svete substance uporabljali v nadzorovanih okoliščinah, je danes prisotna prekomerna uporaba in zloraba, ki

Kafol 2007: 21-26). Le v enem delu sem zasledila kratko omembo recentnih brazilskih verskih skupnosti, kot sta Santo Daime in União do Vegetal (glej Korinšek 2010: 31-32). Gotovo je, da so ayahuasca uporabljali staroselci na območju Amazonskega deževnega gozda, vendar je praksa sčasoma postala del urbanih okolij v Južni Ameriki. Najpomembnejše dejstvo pa je, da uporabniki ayahuasce niso več samo staroselci, temveč tudi navdušeni posamezniki in religijske skupine, ki so ayahuasce odprle pot v Združene države Amerike in v Evropo.

V Braziliji delujeta dve glavni religijski skupini, ki ayahuasca razumeta kot zakrament, Santo Daime in União do Vegetal. Cerkvi kombinirata krščanstvo in šamanizem. Krščanski elementi so vidni pri molitvah in prošnjah, ki so namenjene Devici Mariji, Jezusu Kristusu in »božanskemu očetu« - Bogu (Lowey 1987: 451 in Meyer 2013: 1). »Brazilija je od vseh držav Amerik najbolj znana po kulturnem mešanju in religijskem sinkretizmu, ki prevzema elemente iz evropskih, afriških in staroselskih kultur« (Selka 2012: 4). Pripadniki religijske skupine Santo Daime pijejo ayahuasca, saj naj bi jih izkušnja zblížala z nadnaravnim oziroma božanskim. Pripadniki skupine so večinoma belci, meščani srednjega sloja prebivalstva (ibid. 2012: 10). Ne glede na to, da se uporabniki ayahuasce razlikujejo glede stopnje izobrazbe in zaposlitve, so večinoma belci, pripadniki srednjega sloja (glede na moje sogovornike, glej tudi Jungaberle, Schmid, Verres 2010: 193). Ayahuasca se je v drugi polovici 20. stoletja razširila izven amazonskega področja. União do Vegetal je aktivna predvsem v Amerikah. Šteje okrog 14. 000 članov, v to število je vključenih okoli 150 članov v šestih cerkvenih občinah v Združenih državah Amerike (Labate 2011b: 1). União do Vegetal je s širjenjem v brazilska mesta, kasneje še v ZDA, postala vse bolj institucionalizirana ter podvržena birokratskim in legalnim restrikcijam.⁵ Skupina Santo Daime je bolj aktivna v Evropi in Kanadi. Cerkve lahko najdemo v Italiji, Nemčiji, Franciji, Švici, Angliji in na Nizozemskem. Raziskav na to temo je zelo malo, celo sam potek obredov še ni dobro predstavljen. Večinoma samo omenjajo, da cerkve obstajajo (glej Jungaberle, Schmid, Verres 2010). Teksti se velikokrat osredotočajo na sodne primere in prepovedi uporabe. Slednja je največkrat dovoljena na podlagi religijske svobode (Labate 2011a: 300).

Širjenje ayahuasce v globaliziranem svetu in s tem povezane spremembe

Ayahuasca se poleg religijskih institucij širi tudi preko posameznikov, ki se navdušujejo nad uporabo tega napitka. Nadaljevanje razprave temelji na poglobljenih intervjujih, ki sem jih opravila tekom raziskovanja. Vsi sogovorniki so starejši od trideset let, pet sogovornikov je imelo izkušnjo z ayahuasca med potovanjem v Južni Ameriki. Eden izmed njih je ayahuasca poskusil v okviru službenega potovanja v Brazilijo, ostali štirje med potovanjem po Peruju. Le ena od sogovornic je ayahuasca prvič poskusila v Sloveniji, čeprav jo je od takrat večkrat pila še v Braziliji. Večina se jih je že pred pitjem ayahuasce zanimala za komplementarne in tradicionalne medicine, šamanizem, spremenjena stanja zavesti in poglede, ki so radikalno drugačni od evropske misli. Izstopa sogovornica, ki se je za pitje ayahuasce odločila iz zdravstvenih razlogov, saj je na podlagi članka v nekem časopisu sklenila, da ji morda lahko pomaga pri težavah z depresijo. Sogovornica je ayahuasca pila samo enkrat, ostali so se obredov udeležili večkrat, predvsem zaradi pozitivnih izkušenj, iskanja spiritualnosti in drugačnih doživljanj telesa in uma, kot jih

postaja vse bolj pogosta. To še posebej velja za kanabis, qat, koko in najpogosteje alkohol« (Helman 2007: 223)

⁵ Uporaba DMT-ja je v ZDA prepovedana, kar posledično velja tudi za sam napitek.

poznamo na Zahodu. Na tem mestu me ne zanima, ali ima obred potencial ali ne,⁶ rada bi se osredotočila na družbeno situacijo, ki je spodbudila njegovo širjenje.

Ne glede na to, da so se sogovorniki zanimali za alternativne medicine in drugačne načine razmišljanja, ter jih posledično zato tudi iskali, jim je dostop do teh informacij dandanes veliko bolj olajšan. »Pitje ayahuasce je nazoren primer adaptacije in ponovne oživitve tradicionalne rabe rastlin, ki se je od konca 20. stoletja razširila po svetu« (Labate in Tupper 2012: 19). Tisti, ki ga ayahuasca zanima, lahko na svetovnem spletu dobi takojšnje informacije o napitku, izkušnjah posameznikov in poteku obreda. Širjenje ayahuasce je tako posledica globalizacije in z njo povezanih pojavov, »kar v najširšem pomenu pomeni izjemno povezanost med drugače fizično oddaljenimi kraji. V gosto mrežo interakcij so zajete države in celine« (Hannerz 1996: 17). Nekateri avtorji govorijo celo o dematerializaciji časa in prostora, saj se dobrine, ljudje, denar, informacije in podobe premikajo v najrazličnejše smeri, ne glede na čas in prostor (Day in Thomson 2004: 170, Rosenau 2002: 232, Urry 2003: 165-166). Imamo izbiro, ki je nismo imeli še nikoli doslej. Takrat, ko strategije in zdravljenja, ki jih ponuja Zahod zatajijo, ima posameznik takojšen dostop do vseh možnih oblik vplivanja na zdravje telesa, duha in uma. Ayahuasca je skorajda študijski primer tokov oziroma krajin (etnokrajine ali ethnoscapes, tehnične krajine ali technoscapes, finančne krajine ali financescapes, medijske krajine ali mediascapes, ter idejne krajine ali ideoscapes), ki ustvarjajo ideje o možnem življenju, ter tako po eni strani povezujejo, po drugi pa ustvarjajo velike neenakosti pri dostopu (Appadurai 1996 in Urry 2003: 167). Ayahuasca se širi preko idejnih, medijskih in predvsem preko etnokrajin. Sogovorniki, ki so se že večkrat udeležili delavnic v Južni Ameriki, so omenili, da so bili na zdravljenjih prisotni Američani, Kanadčani, Evropejci (Angleži, Grki, Francozi, Italijani, Čehi, Hrvati), pa tudi Egipčani, Avstralci in Indijci. Preko teh posameznikov, ki iščejo rešitve za svoje zdravstvene/psihične težave, ali pa samo nove načine razmišljanja in dojemanja svojega telesa, so se informacije razširile na Zahod. Potrebno je poudariti, da uporaba velikokrat prevzema podobo turizma, predvsem za tiste, ki si to lahko privoščijo, saj obredi z ayahuasco navadno stanejo od 600 EUR naprej, v kar ni zavzeta letalska karta. Prav zato je prisotnih veliko zlorab, tako s strani uporabnikov, ki pitje halucinogenega napitka ne jemljejo resno, ter s strani ponudnikov, ki navdušenost in naivnost zahodnjakov seveda izkoristijo. Ne trdim, da to počnejo vsi, vendar so me tudi sogovorniki opozorili, da mora biti posameznik pri izbiri ayahuascera, tj. osebe, ki zdravi z ayahuasco in centra, kjer se bo udeležil obreda, skrajno previden, če ne želi imeti slabe izkušnje.

Ena od negativnih posledic pitja ayahuasce je lahko neobvladovanje doživetja, zaradi spremenjenega stanja zavesti, ki ga posameznik ni navajen. Ena od mehanskih posledic pitja ayahuasce je tudi bruhanje. Biomedicina lahko to razume kot škodljivo za človeško telo, čeprav so bile lahko rastline izbrane ravno zaradi tega. Bruhanje ima lahko antiparazitske učinke, čeprav se večinoma razume kot posledica psihoaktivnosti (Etkin 1988: 30). Sogovorniki bruhanje razumejo kot del izkušnje, ki je celo nujen, saj povzroči čiščenje telesa in fizično odstranitev negativnih čustev ter vzorcev obnašanja. Torej, sama izkušnja ni nujno prijetna, zato je pri uporabi ayahuasce in tudi ostalih enteogenov pomembno okolje oziroma tako imenovani setting. Če gre za rekreativno uporabo brez nekoga, ki vodi obred, izkušnja ne more doseči svojega potenciala. Pomemben je tudi odnos in pričakovanja sodelujočih, na kar opozarjajo

⁶ S tem sem se podrobneje ukvarjala v diplomski nalogi.

tudi mnogi ayahuasceri, ki obrede izvajajo. V to so zavzeta razna pričakovanja o čudežnih ozdravitvah, ter zamolčanje bolezenskih stanj, tako fizičnih, kakor tudi duševnih. Poraja se misel, da ponovno iščemo hitre in navidezno preproste rešitve, predvsem takrat, ko klasično zdravljenje ni uspešno.

Peru in Brazilija ponujata tedenske ali mesečne obrede z ayahuasco, na katere se lahko posameznik prijavi na spletu. Ponudba je široka in pestra, vse kar moramo vtipkati v računalnik je ayahuasca retreat⁷ in hitro se nam ponudijo različne možnosti. V centrih se ayahuasco navadno pije dvakrat ali trikrat tedensko, odvisno od programa in želja posameznika. Če je izkušnja preveč intenzivna, lahko posameznik zavrne nadaljnje obrede z napitkom. Poleg pitja ayahuasce so navadno v ponudbo vključeni tudi razni očiščevalni programi. V času bivanja v resortih⁸ so posamezniki na dieti, prav tako pijejo še čaj neke tretje rastline, ki je ravno tako pomembna kakor ayahuasca sama. Uporaba je prisotna tudi v Sloveniji, kjer obstaja društvo, ki organizira delavnice z napitkom, slednje potekajo konec tedna, vodijo pa jih povabljeni ayahuasceri iz Južne Amerike. Delavnice spajajo še ostale tehnike sproščanja, kot sta joga in meditacija. Kot že omenjeno, je uporaba v Sloveniji prepovedana, restrikcije so vezane na DMT, zato bolj podrobni informacij ne želim podajati.

Vsi možni načini uporabe se med sabo razlikujejo glede na dolžino obreda, osebo, ki ga vodi, vpeljevanju plesnih in glasbenih elementov, količino zaužitega napitka, trajanje in ostalo. Eden od mojih sogovornikov je bil v Peruju dva meseca, kjer je ves čas bival v centru, v katerem so ayahuasco pili enkrat do trikrat na teden. Obdobje razume kot proces zdravljenja. Pred prihodom je moral biti na strogi dieti, same izkušnje pa ni opisal kot prijetne, ravno nasprotno, saj je tekom bivanja v centru reševal težave iz osebnega življenja. Sogovornica, ki je ayahuasco pila v Sloveniji in kasneje tudi v Braziliji, je izkušnjo opisala veliko bolj pozitivno. Obred je zajemal veliko glasbe in petja, ayahuascero je izvedel kuro oziroma zdravljenje, vse skupaj je trajalo samo en dan, predpriprave niso bile potrebne.

Zaključek

Obredi se torej razlikujejo med seboj, odvisno od kraja in osebe, ki ga izvaja. Uporabo ayahuasce bi lahko razložili tudi s pojmom glocalizacije, ki preseže enosmernost globalizacije. Teorijo glocalizacije je razvil Ronald Robertson, s katero je hotel obrazložiti kompleksna razmerja med makro in mikro razmerji v svetu (Robertson 1992). Koncept se prvič pojavi v marketingu, na Japonskem, kjer so njihove izdelke hoteli prirediti lokalnim okusom in željam. Pojem so kasneje nekateri avtorji uporabljali za razumevanje kulture na sploh, ki se spreminja in prehaja glede na lokalne potrebe in zahteve (Khondker 2004: 4). To je razvidno tudi na primeru ayahuasce. Obredi so prilagojeni zahtevam Zahoda, ki navadno zahteva stik z naravo in tradicionalne prakse, hkrati pa posamezniki zahtevajo vsaj del udobja, ki so ga navajeni doma. Zanimiv je tudi primer obreda iz Slovenije, kjer se prakse Vzhoda spojijo s praksami staroselskih skupnosti Južne Amerike⁹. Morda bi to lahko poimenovali New age, vendar izraza ne maram uporabljati, saj je postal preveč pavšalen. Vsekakor pa gre za mešanico tehnik sproščanja in zdravljenja, kar je tako ali tako

⁷ Uporaba besede je zanimiva, saj pomeni umakniti se, iti nazaj. Torej, umakniti se od modernega, hitrega življenja, implikacija je očitna.

⁸ Zdravilišče se mi ne zdi najboljši prevod, zato uporabljam tujko, na nekaterih mestih tudi centri.

⁹ Društvo ponuja tudi jogo in meditacijo, če se oseba odloči, da bo tam cel vikend.

popularna praksa Zahoda. Vzamemo tisto, kar nam je všeč. Velikokrat je prisotna idealizacija, ne samo različnih obredov in praks, temveč tudi staroselskih skupnosti. Morda bi zavzeli drugačno pozicijo, če ne bi imeli na razpolago tolikšne izbire, kot jo imamo. Prav tako se zdi, da iščemo obrede, znanja in skupnost, ki smo jo morda izgubili v tekmi za vse večjo individualizacijo, čeprav morda s tem ponovno izražamo svojo neponovljivost in drugačnost od ostalih. Vse več ljudi išče odgovore na vprašanja o bivanju in smislu. Raziskovalci opažajo, da se vse več posameznikov počuti nepovezano in ne celostno, predvsem tisti, ki so ponotranjili zahodni, postmoderen način življenja (Dallen in Olsen 2006: 4). Na tem mestu je uporaben pojem salutogeneze, ki je na nasprotnem polu patogeneze in zajema občutek razumljivosti, obvladljivosti ter smiselnosti sveta in lastnega bivanja (Kociper in Kociper 2004: 40-42). Ayahuasca naj bi prispevala k temu občutku, kar potrjujejo sogovorniki in tudi nekatere študije (glej Jungaberle, Schmid in Verres 2010: 192). Zadeva morda ni popolnoma iz trte zvita, saj »DMT spodbuja spontana ali namerno sprožena spremenjena stanja zavesti. Najdemo ga v možganih sesalcev, prav tako je analog nevrotransmitorja 5-hidroksitriptamina, bolj poznane kot serotonin« (Tupper 2002: 504), ki v normalnih količinah spodbuja dobro počutje in zdrava stanja zavesti. Psihedelični učinki so tako povezani s specifično aktivacijo serotoninkega receptorja, podobno se zgodi tudi pri ostalih halucinogenih (Dale in Rang 2005). Problematično je, da halucinogene substance aktivirajo še veliko ostalih receptorjev in možganskih centrov, vendar so zelo slabo raziskane, saj so ravno zaradi kompleksnih učinkov tudi prepovedane. Tudi če ayahuasca »zdravi« ali ne, dejstvo je, da je vse bolj razširjena in da se veliko posameznikov odloča za tovrstno izkušnjo.¹⁰ Prepovedi, pričevanja o mističnosti izkušnje, nejasnost študij ter določene raziskave, ki kažejo na potencialno uporabnost v terapevtske in znanstvene namene,¹¹ pa le še spodbujajo razširjenost in uporabo.

Širitev napitka izven staroselskih skupnosti je povzročila določene spremembe v samem obredu, prav tako pa se je raba pod vplivom zahodne spiritualnosti, odkrivanja tradicionalnih praks in turizma povečala. Vsekakor gre za fenomen, ki si zasluži našo pozornost.

Citirane reference

Appadurai, Arjun

1996 Modernity at large: Cultural dimensions of globalization. Minneapolis: University of Minnesota press.

Day, Graham, Andrew Thompson

2004 Theorizing nationalism: Debates and issues in social theory. New York: Palgrave Macmillan.

Etkin, L. Nina

1988 'Ethnopharmacology: Biobehavioral approaches in the anthropological study of indigenous

¹⁰ To nam pokaže že pregled spletnih strani, kjer so termini za obrede z ayahuasco zasedeni že vnaprej.

¹¹ Strassman, psihiater in psiho-farmakolog, je DMT poimenoval spiritualna molekula, raziskave je delal na prostovoljcih, substanca pa naj bi v možganih povzročila stanja, ki so podobna tistim ob smrti (Strassman 2002). McKenna je domneval, da so psihoaktivne substance pomagale spodbuditi kognitivni razvoj človeštva, kot je eksistencialno in lingvistično mišljenje pri človeških prednikih (McKenna v Škulj 2007: 5).

medicines.' Annual review of anthropology 17: 23-42.

Hannerz, Ulf

1996 Transnational connections: Culture, people, places. London in New York: Routledge.

Helman, Cecil

2007 Culture, health and illness. New York: Oxford university press.

Kafol, Žiga

2007 'Vloga psihadeličnih substanc v arhaičnih in modernih družbah.' Neobjavljeno diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.

Khondker, Habibul Haque

2004 'Glocalization as globalization: Evolution of a sociological concept.' Bangladesh e-Journal of sociology 1(2): 1-9.

Kociper, Jožef, Lidija Kociper

2004 'Kaj vpliva na proces zdravljenja odvisnih od alkohola?: Ocene zdravljenecv, svojcev in terapevtov.' Odvisnosti: Teorija, praksa, raziskovanje 5(3-4): 37-42.

Konvencija Združenih narodov

1971 Konvencija Združenih narodov o psihotropnih substancah.

Korinšek, Nina

2010 'Halucinogene substance in obredna verovanja.' Neobjavljeno diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.

Labate, Beatriz Caiuby

2011a 'Comments on Brazil's 2010 resolution regulating ayahuasca use.' Journal o medical anthrology 34 (4): 298-305.

2011b 'Paradoxes of ayahuasca expansion: The UDV-DEA agreement and the limits of freedom of religion. Drugs: education, prevention and policy. University of British Columbia: 1-8.

Lowey, B.

1987 'Caapi revisited: In christianity.' Economic botany 41 (3): 450-452.

Ministrstvo za zdravje Republike Slovenije

2015 Prepovedanedroge.

<http://www.mz.gov.si/si/delovna_podrocja/javno_zdravje_preprecevanje_bolezni_in_krepitev_zdravja/preprecevanje_tveganih_vedenj_in_zasvojenosti/prepovedane_droge/vec_o_prepovedanih_drogah/>. Dostop: 21. 03. 2015.

Meyer, Matthew

2013 'Currents, fluids and forces: The contribution of esotericist philosophy to the development of Brazil's »ayahuasca religions«.' Znanstvena konferenca o psihotropnih snoveh: Univerza v Virginiji: Oddelek za antropologijo.

Olsen, Daniel H. in Dallen J. Timothy

2006 'Tourism and religious journeys.' V: Tourism, religion and spiritual journeys. Dallen J. Timothy, Olsen, Daniel H., ur. London in New York: Routledge. Str. 1-21.

Rang, Humphrey P., M. Maureen Dale, J.M. Ritter, Philip Keith Moore

2005 Pharmacology. Edinburgh: Churchill Livingstone.

- Robertson, Roland
1992 Globalization: Social theory and global culture. London: SAGE publications.
- Rosenau, J.N.
2002 'Governance in a new global order.' V: Governing globalisation. D. Held, ur. Cambridge: Polity Press. Str. 232-240.
- Rudgley, Richard
1993 The alchemy of culture: Intoxicants in society. London: British museum press.
- Schmid, Janine Tatjana, Henrik Jungaberle, Rolf Verres
2010 'Subjective theories about (self-) treatment with ayahuasca.' Anthropology of consciousness 21(2): 188-204.
- Schultes, Richard Evans, Albert Hofmann, Christian Rättsch
2001 Plants of the gods: Their sacred, healing and hallucinogenic powers. Rochester: Healing arts press.
- Selka, Stephen
2012 'New religious movements in Brazil.' Novva religio: The journal of alternative and emergent religions 15(14): 3-12.
- Strassman, Rick
2001 DMT-The spirit molecule: A doctor's revolutionary research into the biology of near-death and mystical experiences. Rochester: Park stress press.
- Škulj, Špela
2007 'Psihoaktivne substance (THC, meskalin in opij) v literaturi 19. in 20. stoletja.' Neobjavljeno diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
- Terčelj, Marija Mojca
2006 'Tolmači sanj in obredni zdravilci.' Šamanizem 11(43-44): 99-127.
- Tupper, W. Kenneth
2002 'Entheogens and existential intelligence: The use of plant teachers as cognitive tools.' Canadian journal of education 27(4): 499-516.
- Tupper, W. Kenneth, Beatriz Caiuby Labate
2012 'Plants, psychoactive substances and the international narcotics control board: The control of nature and the nature of control.' Human rights and drugs 2(1): 17-28.
- Urry, John
2003 Global complexity. Cambridge: Polity press.
- Wayland, Coral
2003 'Contextualizing the politics of knowledge: Physicians' attitudes toward medicinal plants.' Medical anthropology quarterly 17(4): 483-500.